

Süheyl ü Nevbahâr'ın Değerler Eğitimi Bakımından Önemi

Yasin KILIÇ*

Öz: Bu çalışmada, 14. yüzyıl Eski Anadolu Türkçesi eserlerinden olan Süheyl ü Nevbahâr adlı mesnevi değerler eğitimi bakımından incelenmiştir. Hoca Mesûd ve yeğeni İzzeddin Ahmed tarafından Farsçadan Türkçeye tercüme edilmiş olan eser, Türk edebiyatında yazılmış beşerî aşk konulu ilk mesnevi olması yanında, insanî değerlerle ilgili öğeleri barındırması bakımından da önemlidir. Süheyl ü Nevbahâr mesnevisindeki hikâyeler ve anlatılan olaylar incelendiğinde, eserin insanları eğitmek; topluma, ahlaki normları ve evrensel değerleri kazandırmak kaygısı ile yazıldığı anlaşılacaktır. Bu çalışmada “doküman taraması” yöntemi kullanılmıştır. Verilerin analizinde “betimsel analiz yöntemi” uygulanmıştır. Doküman taramasında Süheyl ü Nevbahâr'daki değerler tespit edilerek 7 ana, 23 alt başlık şeklinde sınıflandırılmıştır:

Süheyl ü Nevbahâr'da “Dürüstlük” (f=95) başlığı altında doğruluk (f=54), adalet (f=16), yalan söylememe (f=25) değerleri tespit edilerek sınıflandırılmıştır. “Yardımlaşma, Dayanışma ve Sorumluluk” (f=424) başlığı altında iyilik (f=114), vefakârlık (f=11), konukseverlik (f=22), komşuluk (f=9), cömertlik (f=27), sabırlı olma (f=31), dostluk (f=73), Tanrı'ya sığınma (f=7), saygı (f=56), çalışkanlık (f=3), nezaket (f=15), öğüt (f=56) değerleri; “Hoşgörü” başlığı altında alçakgönüllülük (f=7) değeri; “Özgüven” (f=15) başlığı altında cesaret (f=6), liderlik (f=7), ağırbaşlı olma (f=2) değerleri; “Özgür Düşünebilme” başlığı altında akıllı ve bilgili olma (f=44);

* Yrd. Doç. Dr., Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü (ykilic@agri.edu.tr)

“Sevgi” başlığı altında sevgi (f=133) ve merhamet (f=27) değerleri sınıflandırılmıştır. Ayrıca “Barış” (f=14) değeri aynı ad altında sınıflandırılmıştır.

Araştırmada bu değerlerin işleniş biçimi ile Türkçe öğretimi çerçevesinde değerler aktarımında kullanılması tartışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Süheyl ü Nevbahâr, değerler eğitimi, Türkçe eğitimi, değerler

Importance of Süheyl ü Nevbahâr with Regards to Values Education

Abstract: In this study, the masnavi called Süheyl ü Nevbahâr, one of the works of the 14th Century Old Anatolian Turkish, was investigated with respect to values education. Translated from Persian into Turkish by Hodja Mesûd and his niece, İzzeddin Ahmed, the work is important both for the fact that it is the first masnavi written on the subject of human love in Turkish literature, and for the fact that it includes elements about human values. When the stories and incidents in the Süheyl ü Nevbahâr masnavi are investigated, it will be understood that the work was written with the concerns of educating people, and introducing moral norms and universal values to the society. “Document scanning” method was used in this study. “Descriptive analysis method” was used in analyzing the data. The values in Süheyl ü Nevbahâr were detected in the document scanning stage, and they were classified under 7 main, 23 sub-titles:

In Süheyl ü Nevbahâr, under the heading honesty (f=95), the values of righteousness (f=54), justice (f=16), not lying (f=25) were detected and classified. Under the heading of cooperation, solidarity and responsibility (f=424), the values of goodness (f=114), faithfulness (f=11), hospitality (f=22), neighborliness (f=9), generosity (f=27), patience (f=31), friendship (f=73), seeking refuge in God (f=7), respect (f=56), industriousness (f=3), kindness (f=15),

advice (f=56) were classified. The value of modesty (f=7) was classified under the heading of tolerance, while the values of courage (f=6), leadership (f=7), dignity (f=2) were classified under the heading of self-confidence (f=15). Wisdom and learnedness (f=44) were classified under the heading of free thinking, while the values of love (f=133) and mercy (f=27) were classified under the heading of love. Moreover, the value of peace (f=14) was classified under the same heading.

In this study, the way of processing these values, as well as the possibility of using them in conveying the values within the framework of Turkish teaching were discussed.

Keywords: Süheyl ü Nevbahâr, values education, Turkish education, values

Giriş

“Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerleri kapsayan maddî ve manevî öğelerin bütün”üne (Akalin, vd. 2005:483) değer denir. Değer, belli bir davranış tarzı ya da varoluşun temel amacını ilgilendiren uzun süreli kişisel bir inanıştır. Başka bir ifade ile değer; bireyin çevresindeki insanları ve karşılaştığı olayları değerlendirmek, bunlar karşısında düşüncelerini ve yapacaklarını meşru bir zemine oturtmak için kullandığı bir ölçüttür (Güven, 2014:507) . Değer insanların ruhî, ahlaki, sosyal veya güzellik bakımından sahip olduğu yüksek ve yararlı bir özelliktir (Bahar, 2009: 64). Değerler işlev bakımından sosyal yapıyı olumlu bir biçimde etkilemektedir. Değerleri yeni nesillere aktarırken, onların yapısını bozmadan programlı bir şekilde aktarmak gerekir (Elbir ve Bağcı, 2013:1323). Bu doğrultuda değerler eğitimi ön plana çıkmaktadır.

Değerler eğitimi bir kişinin kendini tanıması ve kendisi ile uyumlu olmasını sağlayan süreçtir. Bu eğitim, ulusal ve evrensel öğeler üzerine kurulur, iyi insan yetiştirmeyi ve çok yönlü öğrenmeyi amaçlar ve kişilik oluşturur. Değerler eğitimi bireyin eleştirel ve yaratıcı düşünme, sebep sonuç ilişkisini kestirme, problem çözme becerilerini geliştirir, bireye toplumsal değerleri kazandırır (Özen, Güleriyüz, Özen, 2012:283). Toplumsal hayatın devamını sağlayan kültürün ve değerlerin gelecek nesillere aktarılması, değerler eğitimi ile mümkündür. Değerler eğitimi; bireylerin doğru veya yanlış bir durumla karşılaştıklarında, nasıl düşünmeleri ve ne hissetmeleri gerektiği konusunda eğitimcilerin yaptığı yol göstermedir (Özen, Güleriyüz, Özen, 2012:283). Değerler eğitimi toplumsal yaşamın devamlılığını ve bütünlüğünü sağlamada çok önemlidir. Toplumsal yaşamın kuralları değerlere göre oluşur, birey hayatını değerlere göre şekillendirir (Yazıcı, 2006: 500). Değerler eğitiminin sahip olduğu önemden dolayı alanın uzmanları 1950’li

yıllardan itibaren değerlerin kavramsallaştırılmasına yönelik bazı yöntemler geliştirmişlerdir (Schwartz, 1996: 119). Bu çalışmalar doğrultusunda çeşitli değerler belirlenmiştir:

Örneğin; Rokeach (1973) 18 amaç değer, 18 de araç değer olmak üzere toplam 36 değer tespit edip sınıflandırmıştır. Schwartz (1996, 122-123) ise “güç”, “hazcılık”, “başarı”, “uyarım”, “öz-yönelim”, “evrenselcilik”, “yardımseverlik”, “gelenek”, “uygunluk”, “güvenlik” ana başlıkları kapsamında 56 alt değer tespit etmiştir. Hooper (2003: 16-17) “Değerler Eğitimi Çalışması” konulu araştırmasında, Avusturalya’daki okullarda “hoşgörü-anlayış”, “saygı”, “sorumluluk”, “sosyal adalet”, “mükemmellik”, “öz bakım”, “güven ve kapsayıcılık”, “dürüstlük”, “özgürlük” ve “etik” değerlerin en çok öğretilen değerler olduğunu belirlemiştir.

Evrensel ve ulusal pek çok eser, içerdikleri değerler bakımından oldukça önemli kaynaklardır. Değerler eğitiminde bu kaynaklardan faydalanmak mümkündür. Değerler eğitimi bakımından önemli olan kaynaklardan biri de Türk edebiyatının önemli eserlerinden biri olan Süheyl ü Nevbahâr’dır.

Süheyl ü Nevbahâr

1350 tarihinde tamamlanan bu eser, 5703 beyitlik bir aşk mesnevisidir. Mesnevi, Yemen padişahının oğlu Süheyl ile Çin hükümdarının kızı Nevbahâr’ın aşkları uğruna katlandıkları zorlukları, çektikleri sıkıntıları, verdikleri mücadeleleri çeşitli dinî, ahlaki öğütlerle zenginleştirilerek ele almaktadır.

“Süheyl ü Nevbahâr” mesnevisi, Yemen padişahının oğlu Süheyl ile Çin hükümdarının kızı Nevbahâr arasında geçen aşkı ve bu konuyla bağlantılı olan olayları anlatan bir aşk hikâyesidir (Dilçin, 1991: 48-57). Süheyl ü Nevbahâr mesnevisinin özeti şöyledir:

Yemen ülkesinin padişahı Bahr'ın çocuğu yoktur. Taht ve tacının başkalarına kalacağı endişesine kapılan padişah, Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak için, kendisine bir erkek evlat ihsan edeceğini umarak, hazinelerini halka açar, onlara bol izzet ve ikramlarda bulunur. Padişah, halkının hayır ve duaları ile bir erkek evlada sahip olur ve çocuğuna Süheyl ismini verir. Süheyl'in eğitimi için özel öğretmenler tutar, ona her türlü bilgi ve beceriyi kazandırır. Süheyl delikanlılık yaşına gelince Padişah onu tahta geçirir ve kırk hazinesini ona bırakır. Süheyl sarayda odaları gezerken, odalardan birinin kilitli olduğunu görür, bu odayı açtırınca olağanüstü güzellikte, sonradan Çin hükümdarının kızı Nevbahâr'ın resmi olduğunu öğrendiği, bir tablo görür ve tablodaki kıza âşık olur.

Süheyl, tabloyu yapan Nakkaş'la birlikte Nevbahâr'ı aramak üzere Çin'e doğru yola koyulur. Ününün yayılmasını sağlamak için, yol boyunca halka ihsan ve ikramlarda bulunur. Çin'e vardığında bu memlekette de cömertliğini göstermeye devam eder. Süheyl Çin'deyken gizlice Nevbahâr'la buluşur. Her iki âşık birbirlerine kavuşmak isterlerken bin bir çeşit zorluklarla karşılaşır, uzun süren yolculuklarla ve açlıkla mücadele ederler, zindana atılırlar. Süheyl'in rakipleri (Salûk, Kaytâs, Cühûd vb.) de Nevbahâr'a âşık olup onu elde etmek isterler. Ancak Süheyl ve Nevbahâr bütün zorlukları yenerek ve bütün rakiplerini eleyerek amaçlarına ulaşırlar, hikâyenin sonunda mutlu bir evlilik yaparlar.

Problem Durumu

Bu çalışmanın problem cümleleri şunlardır:

1. Süheyl ü Nevbahâr'da hangi değerler bulunmaktadır?
2. Süheyl ü Nevbahâr'daki değerler nasıl işlenmiştir ve günümüzün değerler eğitimi anlayışı ile ne ölçüde bağdaşmaktadır?

3. Süheyl ü Nevbahâr'da işlenen değerlerin Türkçe öğretimi ve değer aktarımı etkinliklerinde kullanılması mümkün müdür?

Değerler Eğitimi Üzerine Yapılmış Çalışmalar

Özbay ve Tayşi (2011: 21-31). “Dede Korkut Hikâyeleri'nin Türkçe Öğretimi ve Değer Aktarımı Açısından Önemi” adlı çalışmasında, Muharrem Ergin'in yayımladığı Dede Korkut Kitabı'ndaki 12 hikâyeyi incelemiş ve hikâyelerde geçen değerleri sınıflandırmıştır.

Tekşan (2012:1-17). “Türkçe Dersi Değerler Eğitiminde Kutadgu Bilig'in Kullanımı” konulu çalışmasında, Kutadgu Bilig'de geçen değerleri tespit etmiştir.

Sallabaş (2012: 59-68) “Ömer Seyfettin Hikâyelerinin Türkçe Öğretiminde Değer Aktarımı Bakımından İncelenmesi” adlı çalışmasında Ömer Seyfettin'in hikâyelerinde yer alan değerleri araştırmış ve bu değerlerin Türkçe öğretiminde kullanılmasını tartışmıştır.

Kardaş ve İl (2015: 273-287). “Orhun Abidelerinin Türkçe Öğretiminde Değer Aktarımı Açısından Önemi I: Tonyukuk Abidesi” adlı çalışmasında Tonyukuk Abidesi'nde işlenen değerleri sınıflandırmış ve bu değerlerin Türkçe öğretiminde kullanılmasını tartışmıştır.

Kardaş (2015a:133-149) “Orhun Abidelerinin Türkçe Öğretiminde Değer Aktarımı Açısından Önemi II: Kül Tigin Abidesi” adlı çalışmasında Kül Tigin Abidesi'nde işlenen değerleri belirleyerek metinden alıntılarla bu değerleri örneklendirmiştir.

Kardaş (2015b: 55-70). “Orhun Abidelerinin Türkçe Öğretiminde Değer Aktarımı Bakımından Önemi III: Bilge Kağan Abidesi” adlı çalışmasında Bilge Kağan Abidesi'ndeki değerlerin Türkçe öğretimi ve değer aktarımı etkinliklerinde kullanılması, gerektiği sonucuna ulaşmıştır.

Yöntem

Bu çalışmada “doküman taraması” yöntemi kullanılmıştır. Verilerin analizinde “betimsel analiz yöntemi” uygulanmıştır. Süheyl ü Nevbahâr’la ilgili değerler tablosu hazırlanırken üç Türkçe öğretmeni ile Türkçe eğitimi alanında uzman bir öğretim üyesinin görüşüne başvurulmuştur. Değerler tablosu hazırlanırken ayrıca, Rokeach (1973) ve Schwart’ın (1992), değerler sınıflandırması ile Milli Eğitim Bakanlığının “Değerler Eğitimi” yönergesindeki maddeler (<http://mebk12.meb.gov.tr>) göz önünde bulundurulmuştur. Böylece değerlerle ilgili maddelerin geçerliği sağlanmıştır. Değerlerle ilgili kavramlar aşağıdaki tabloya (Tablo 1.) kaydedilmiştir.

Sınırlılıklar

Araştırma verileri, Cem Dilçin’in (1991) “Süheyl ü Nevbahâr İnceleme–Metin” isimli çalışması ile Özkan Cığa’nın (2013) “Süheyl ü Nevbahâr (Metin-Aktarma, Art Zamanlı Anlam Değişmeleri, Dizin)” isimli çalışmaları esas alınarak tespit edilmiştir.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde “betimsel analiz yöntemi” uygulanmıştır. Bu doğrultuda öncelikle eserdeki değerler belirlenmiş ve ana/ara başlıklar tespit edilerek frekans değerleri hesaplanmıştır.

Çalışmada Süheyl ü Nevbahâr mesnevisinin ismi (SNB) şeklinde kısaltılmış, mesneviden yapılan alıntılar beyit numarası ile birlikte verilmiştir.

Bulgular ve Yorumları

Bu bölümde Süheyl ü Nevbahâr adlı eserdeki değerler belirlenmiş ve ana/ara başlıklar tespit edilerek bu değerlerin frekans analizleri yapılmış; ardından alt başlıklar oluşturularak belirlenen değerler yorumlanmıştır:

Tablo 1.

Süheyl ü Nevbahâr'da Değerler ve Alt Başlıklar

<i>Değerler</i>	<i>Alt Başlıklar</i>	<i>Frekans</i>	<i>Frekans</i>
<i>Dürüstlük</i>	<i>Doğruluk</i>	54	
	<i>Adalet</i>	16	
	<i>Yalan söylememe</i>	25	
<i>Toplam</i>		95	
<i>Yardımlaşma Dayanışma ve Sorumluluk</i>	<i>İyilik</i>	114	<i>Vefakârlık</i> 11
	<i>Konukseverlik</i>	22	<i>Komşuluk</i> 9
	<i>Cömertlik</i>	27	<i>Sabırlı olma,</i> 31
	<i>Dostluk</i>	73	<i>Tanrı'ya sığınma</i> 7
	<i>Saygı</i>	56	<i>Çalışkanlık</i> 3
	<i>Nezaket</i>	15	<i>Öğüt</i> 56
<i>Toplam</i>		424	
<i>Hoşgörü</i>	<i>Alçakgönüllülük</i>	7	
<i>Toplam</i>		7	
<i>Özgüven</i>	<i>Cesaret</i>	6	
	<i>Liderlik</i>	7	
	<i>Ağırbaşlı olma</i>	2	
<i>Toplam</i>		15	
<i>Özgür düşünebilme</i>	<i>Akıllı ve bilgili olma</i>	44	
<i>Toplam</i>		44	
<i>Sevgi</i>	<i>Sevgi</i>	133	
	<i>Merhamet</i>	27	
<i>Toplam</i>		160	

<i>Barış</i>	<i>Barış</i>	<i>14</i>
<i>Toplam</i>		<i>14</i>

Dürüstlük

Dürüstlüğün kelime anlamı, sözünde, davranışında doğruluktan ayrılmamaktır (Akalın, vd. 2005:588). Dürüstlük, insan karakterinin şekillenmesinde ve sağlıklı bir toplum yapısının oluşumunda etkin olan bir değerdir (Arslan ve Çelik: 2015, 178). Dürüstlüğün sahip olduğu bu önemden dolayı SNB’de birçok beyitte dürüstlük değeri ele alınmıştır: Bu doğrultuda, Tablo 1’e göre, dürüstlük değerinin eserde 95 yerde kullanıldığı belirlenmiş ve bu değerle ilgili *doğruluk*, *adalet*, *yalan söylememe* alt başlıkları oluşturulmuştur:

Doğruluk. Türkçe Sözlük’te doğruluk; doğru ve dürüst olma durumu, doğru olana yakışır davranış, dürüstlük, adalet (Akalın, vd. 2005:550) şeklinde tanımlanmıştır.

Tablo 1’de görüldüğü gibi SNB’de doğruluk değeri 54 yerde geçmektedir. Süheyl ü Nevbahâr’a göre, insanları dinî değerlere davet etmek, büyüklere hizmet etmek, nefsin arzu ve isteklerine muhalefet etmek, insanların suçunu yüzüne söylememek doğru davranışlardır. Ayrıca ölçülü ve yerinde söz söyleme, tartı ve ölçüde adaletli olma, saf ve temiz bir gönle sahip olma, doğruluğun ve dürüstlüğün alametidir. İbadeti terk etmek, doğruluktan sapmak, insanın canını ateşe atması ile eş değerdir. Zira doğruluktan sapanların sonu cehennemdir. Gönül huzurunu bulmak isteyen, Allah’a yönelmeli, elif gibi doğru olmalıdır, hırsızlık ve haydutluktan beri durmalıdır.

“Kılıç togru olsa sıgar kınına
İlan togru varsa varsa sıgar inine” (SNB, 279)

Kılıç doğru olursa kendi kınına girer; yılan doğru giderse yuvasına sığar. Doğruluktan ayrılmak küçük insanların işidir. Kötü kılavuzla doğru yola varılmaz, insan kılavuzunu seçerken hassas davranmalıdır.

“Kişi yolda izde iñen sak gerek

Niçeme acı gelse söz hak gerek” (SNB, 2362)

Kişi yolculuğunda ve izde (işinde) çok uyanık olmalı; söz ne kadar acı da olsa doğru olmalı.

Adalet. Adalet, kanunla sahip olunan hakların herkes tarafından kullanılması, hak ve hukuka uygunluk, hakkı gözetme, herkese, kendine uygun düşeni, kendi hakkı olanı verme, doğruluk vb. (Akalın, vd. 2005: 18) anlamlara gelmektedir.

SNB’de 16 yerde geçen adalet değeri şu şekilde şu şekilde işlenir:

Süheyl adil bir yöneticidir; bu yüzden bütün insanların takdir ve duasını kazanmıştır. O halde biz de Süheyl’i kendimize örnek almalıyız, adil olmaya ve doğru işler yapmaya çalışmalıyız ki, herkes bizden memnun kalsın.

Adalet, haklının hukukunu korur, onları zalimin zulmünden emin eder. Bu yüzden adalet mazlumu memnun, zalimi ise mahzun eder. Mesela, halkına zulmeden ve haksız yere Süheyl’i zindana atan Yûn şehri hükümdarının öldürülmesi, adaletin tecellisi şeklinde değerlendirilmiştir:

“Süheyl anı öldürdüğü adl idi

Kamu halka bildürdüğü adl idi” (SNB, 5176).

“Süheyl’in onu öldürmesi doğrudu, bütün halka bildirdiği şey doğruluktur.”

Yalan söylememe. Türkçe Sözlük'e göre yalan, bir amaç doğrultusunda bilinçli olarak gerçeği değiştirme, gerçeği gizleme, gerçeği çarpıtma, birini aldatmak amacıyla bilerek söylenen gerçeğe aykırı söz (Akalin, vd. 2005:2114), vb. anlamlarına gelmektedir. Gerçeğin zıddı olan yalan toplumda güven duygusunu zedeler, insanlar arasında çatışmaya yol açar. Bu yüzden yalancılık yerilmiş, doğruluk ise bireyler arasında güven duygusuna dayanan sağlıklı bir yapıyı inşa ettiği için övülmüştür.

SNB'de yalan ve yalan anlamına gelen tezvîr, batıl, hilaf vb. kavramlar 25 yerde geçmektedir.

Yalan, suizannın ve dargınlığın sebebidir, yalan kötüdür. Yalancıların kılavuzu şeytandır. Yalancılar hırsız ve hayduttan daha şerlidir. Kişi yalancı olacağına hırsız olsun, bu onun için daha evladır. Pek çok yalancının hayatı celladın ellerinde son bulmuştur:

Yalancılık en büyük kötülük olduğuna göre, yalancının cezası da ölüm olmalıdır. Mesnevinin pek çok beytinde yalancıların ölümle cezalandırıldığı ifade edilmiştir:

“Degül togru ger ne kesilür başuñ

Hemîn lahza burca asılır başuñ” (SNB, 4911).

“Doğru değilse başın kesilir; hemen şimdi, başın burca asılır.”

“Digil togrusın egrisin söyleme

Gözüñ göre cânuña kasd eyleme” (SNB, 4940).

“Doğruyu yanlış söyleme! Göz göre göre kendi canına kastetme!”

Yardımlaşma, Dayanışma ve Sorumluluk

Araştırmada “Yardımlaşma, Dayanışma ve Sorumluluk” başlığı altında; *iyilik, konukseverlik, cömertlik, dostluk, vefakârlık, komşuluk, sabırlı olma, Tanrı’ya sığınma, çalışkanlık, saygı, nezaket ve öğüt* şeklinde 12 alt başlıkta sınıflandırılan değerler Süheyl ü Nevbahâr’da 424 defa kullanılmıştır. Araştırmada bu değerler incelenmiş ve örnek olaylarla yorumlanmıştır.

İyilik. SNB’de iyilik değeri 114 yerde geçmektedir. Hoca Mesûd, iyilik nedir, sorusuna;

“Eger sorar iseñ ki eylük nedür

Eyü söyleyü gör ü etmek yidür” (SNB, 229).

güzel şeyler anlatmak, insana ekmek yedirmek, şeklinde cevap verir. Başka bir beyitte ise, iyilik yapmayı, dünyada insanın yadigârı, ahirette ise azığı, şeklinde tanımlar (SNB, 226). İyi olmak, hakkı tutmak; batıldan, kötülükten uzak durmaktır (SNB, 58). İyilik, insanlar arasında adaleti sağlayıp onlara karışı yumuşak davranmaktır (SNB, 5030); insanların bir iyiliğine on, on iyiliğine yüz iyilikle mukabelede bulunmaktır (SNB, 4770).

“Karañulığıla çü barıdı ay

Ne hoş nûrı dutmaga buldı kolay” (SNB, 185).

Kötülük karanlık gibidir, karanlığın yoğunluğu nispetinde ayın parlaklığı görüldüğü gibi, kötülüğün derecesi ölçüsünde de iyiliğin güzelliği anlaşılır.

Süheyl ü Nevbahâr’a göre, Süheyl iyilikte acele edip, kötülüğü giderir, böylece zulüm ve haksızlığı ortadan kaldırır (SNB, 5245). Problemleri bazen iyilikle, bazen de ihtiyatlı bir sertlikle çözmeye çalışır (SNB, 4319).

İnsanların en hayırlısı iyilik yapan kişidir (SNB, 3506). Öğrenci iyilikle üstat olur (SNB, 228). İyilik eden büyüklük göstermiş olur (SNB, 825). İyiliğe karşılık iyilikle mukabelede bulunmak erdemli olmanın belirtisidir (SNB, 3032).

İnsan iyilik yaparak Allah'a yaklaşmalıdır (SNB, 5378). İyi komşuya iyilik yapmalıdır, ona yemek yedirmeli, süt ve süt ürünlerinden tattırmalıdır (SNB, 5381).

Çaresiz kalanlara, bizden iyilik bekleyenlere, karşılıksız iyilik yapmalıyız ve yaptığımız iyiliği başa kakmamalıyız (SNB, 5441-5364-5377).

İyiliği çok ve ahlakı güzel olan kimse, kusurlu da olsa bağışlanmayı hak eder (SNB, 1250). Yapılan iyilik hiçbir zaman kaybolmaz; iyilik yapan kişi kötülük görmez (SNB, 4769). Kötü birinden iyilik beklenmez, kötüden iyilik beklemek akılsızlıktır (SNB, 2233).

Şüphesiz hile yapan kişi kurtuluşa ermez; bozguncuların işinde iyilik yoktur (SNB, 2624). Bazı kimseler var ki sadece kötülük düşünür, onların fitratları bozulduğu için iyilikten anlamazlar, fenalık yaparlar.

“Nite inanılabile kurda çobân

Ne eylük sana ılana bâg-bân” (SNB, 4312).

“Çoban kurda nasıl güvenebilir? Bahçıvan yılan için nasıl iyilik düşünür?”; aynen öyle de kurt ve yılan tabiatlı kötü insanlardan iyilik beklenmez.

İnsan bir gün mutlaka dünya hayatına veda edecektir, bu yüzden insan ne durumda olursa olsun, gücü yettikçe iyilik yapmalıdır. Çünkü insan vefat etse de, onun adı daima yaptığı iyiliklerle anılacaktır (SNB, 248-249).

Cömertlik, konukseverlik. Süheyl ü Nevbahâr mesnevisinde işlenen en önemli değerler arasında cömertlik ve konukseverlik bulunmaktadır. Cömertlik değeri 27 yerde, konukseverlik değeri ise 22 yerde geçmektedir. Cömertlik şu şeklide tanımlanır:

Bir kimsenin kendi kesesinden harcama yaparak (SNB, 2303), başkasına iyilik yapıp ihsanda bulunmasına cömertlik denir (SNB, 4214).

Şanı yüce, her şeyi bilen, bilgin ve esirgeyici olan Allah cömerttir (SNB, 449). O, kulları için her şeyi vücuda getirir, onun lütfu boldur (SNB, 9). O zaman kişi de cömert olmalıdır ve sıkıntı içinde olsa bile, başkasına el açmamalıdır.

Süheyl ü Nevbahâr'da cömertlik ve konukseverlik gibi değerlerin takdir görme, üne kavuşma, taraftar toplama, güç kazanma, siyasî bir çıkar elde etme gibi amaçlar için de kullanıldığı görülmektedir:

“Kamu ilde âvâze düşdi tamâm

İşitdi eyü adını hâs u âm” (SNB, 857).

“Her tarafta bu durumun söylentisi yayıldı; yöneten ve yönetilen herkes onun iyi ününü işitti. Şehzade güzel yüzlü, tatlı dili ve cömert biridir; onun yüzüne bakanın gözleri kamaşır” (SNB, 857,859). Süheyl Çin'e doğru yolculuk ederken, ününün yayılması için, yol boyunca insanlara ihsan ve ikramda bulunmaktan geri durmamıştır. Aynı şekilde Çin'e vardığında kendini tanıtmak için, hükümdara, askerlere ve halka ziyafet vermiştir:

Yazar, cömertlik değerinin sadece dünyevî boyutunu değil; uhrevî boyutunu da nazara verir: Zira vefat eden cömert insanın mezarı geniş olur (SNB, 224), ahirete giden cömert kimsenin yaptığı iyilik kaybolmaz (SNB, 2998). O, yaptığı iyiliklerinin ve cömertliğinin

mükâfatını fazlasıyla görecektir. Cömert olan kişi açlıktan ölse bile, cimriden bir parça ekmek istememelidir (SNB, 223).

Yazar, Yûn şehrinin hâkimi üzerinden cimrilik kavramını eleştirir: “Bu cimri hükümdarın yüzünü görenler ve onun sözünü işitenler, ondan iğrenir. Çünkü bu açgözlü ve cimri hükümdar şefkatten mahrum olduğu için, Süheyl’i zindana göndermekten çekinmemiştir” (SNB, 4758).

“Aru tohmdan aru biter tahıl

Ögüt virmege kimseye olmañ bahil” (SNB, 323).

Cimrilik sadece başkasına maddî yardımda bulunmamak değildir; birine nasihatten kaçınmak da cimriliktir. Dolaysı ile hiç kimse cimriliğe yakın durmamalıdır (SNB, 266).

Dostluk, vefakârlık. Dost, “sevilen, güvenilen, yakın arkadaş, gönüldeş, iyi görüşülen kimse, düşman karşıtı,” dostluk ise, dost olma durumu, iki birey arasında kopması mümkün olmayan bir bağın oluşması... (Akalın, vd. 2005:562).

Tablo 1’e göre SNB’de dostluk 73 yerde geçmektedir. Eserde dost kavramının yanı sıra, dost ve arkadaş anlamına gelen, biliş, harif, gönüldeş, muhib, iş, hem-nişîn gibi kavramlar da kullanılmıştır.

“Kimsene kim anlamış ola işin

Ganîmetdür aña eyü hem-nişîn” (SNB, 4588).

“Budur kim kişininüñ ola dest-res

Ki dostlar ile otura bir nefes” (SNB, 290).

İşini bilen kişi için iyi dost, bir ganimettir. Kişinin asıl zenginliği, kuvveti, dostlar ile bir an oturaktır.

“Bayık mâl için olur i yâr

Ki dost ayagina idesin nisâr” (SNB, 4315).

“Kişinin kazandığı mal dostunun ayağına serpilmesi içindir.” İnsan kazandığı servetiyle dostuna ikramda bulunmuyorsa, bu servetin değeri yoktur. İnsan dostu için gerektiğinde hayatını tehlikeye bile atabilmelidir. Nitekim Süheyl’in dostu Nakkaş, onun için çok defa hayatını tehlikeye atmıştır (SNB, 4396).

Şaire göre, Allah’ın ve insanların dostluğunu kazanmak için kişi güzel ahlaklı olmalı, insanlara iyilik yapmalı, dostu olduğu kişinin dileğini yerine getirmelidir. Allah’a karşı iyi bir kul olan, O’na sevgili ve dost olan insan üstündür (SNB, 142). Yabancılarla dost olmak onlara iyilik yapmaktan geçer (SNB, 3646).

Çin hükümdarı Süheyl’in güzel yüzünü, temiz ahlakını gördükten sonra onu kendisine dost edinir (SNB, 1053).

“Acı söz bilişleri key yad ider

Ne kim eyelük itdünse yile gider” (SNB, 237).

“Biliş âdemi hoz niçe incide

Niçün darta kılıç [u] dürte cıda” (SNB, 180).

Kötü söz, dostları birbirine yabancılaştırır, yaptığı iyilikleri ise heba eder. İnsanın dostunu incitmesi, ona kılıç ve mızrak saplamasıyla eş değerdir. Şair, savaş meydanında başının kesilip, başı ile top gibi oynanmasını, dostunun vefasızlık edip, kendisi ile alay etmesinden daha az incitici olduğunu ifade etmektedir (SNB, 2733).

Süheyl ü Nevbahâr’da dost kavramı iyi dilek ve dua amacıyla da kullanılmıştır:

Calûs, Süyel'e "Sana kötü niyet besleyen kişiye iyilik uğramasın, sana düşman olana iyilik dost olmasın", şekilden dua eder (SNB, 4421). Kaytâs da Nevbahâr için, "Seni yaratan Allah senin dostun olsun" (SNB, 4956), şeklinde dua eder.

Türkçe Sözlük'te vefa "sözünde durma, dostluğu sürdürme, sevgi bağlılığı" (Akalin, vd. 2005:2084), gibi anlamlara gelmektedir. Süheyl ü Nevbahâr'da vefakârlık değeri 11 defa geçmektedir:

"Didi şehriyâr iy key kişi

Vefâyıla başarısarsın işi" (SNB, 4656).

Her sıkıntılı durumun üstesinden vefa ile gelmek mümkündür. İnsan yaptığı her bir işte alçakgönüllü olup vefalı davranmalıdır. Vefalı kimse kötü olmaz (SNB, 4632). Faziletli kimse vefa için hayatını tehlikeye atar (SNB, 4631). Süheyl her işinde vefalı olduğundan, büyük bir gönül rahatlığı içinde yaşamaktadır (SNB, 2557). Ancak dünyada vefa kalmamıştır (SNB, 5645), vefa Simurg olup bu dünyadan Kafdağı'na uçup gitmiştir.

Komşuluk. "Konutları yakın olan kimselerin birbirine göre aldıkları ad"a (Akalin, vd. 2005:1205), komşu denir. SNB'de komşuluk değeri 9 defa geçmektedir. Bu değer şöyle işlenmektedir:

"Gerek kişi koñşı bula andan ev

Gerek kimse yoldaş düze andan av" (SNB, 1338).

Kişi, önce komşu bulmalı, sonra ev bulmalı; önce yol arkadaşı bulmalı, sonra ava çıkmalıdır.

"Eyü koñşıya eylük idegörün

Yidürün taâm u taturun ürün” (SNB, 5381).

“İyi komşuya iyilik yapın, yemek yedin, süt ve süttten elde edilen yiyecekleri tattırın.”

Kötü komşuya şeytan kılavuzluk eder (SNB, 1336). Kötü komşuya Allah bela versin (SNB, 2643). Sadece akıllılarla sohbet etmeli insan; kötü komşudan kaçıp uzağa gitmek gerekir. İnsan kötülerle yol arkadaşı olmamalıdır (SNB, 4567).

Sabırlı olma. “Acı, yoksulluk, haksızlık vb. üzücü durumlar karşısında ses çıkarmadan onların geçmesini bekleme erdemi” (Akalin, vd. 2005:1671) şeklinde tanımlanan sabır kelimesi, ahlaki bir terim olarak, nefsin şehvanî isteklerine karşı tahammül etme (Sayın, 2012:414), anlamında kullanılmaktadır

SNB’de 31 defa geçen sabırlı olma değeri, Allah’ın sabır sahibi olduğu söylenerek işlenmeye başlanır (SNB, 12).

“Kişin gerek akli vü ilmi ola

Dahı hulki u hem sabrı u ilmi ola” (SNB, 177).

Kişi hem akıl hem de ilim sahibi olmalı; ayrıca hem sabırlı hem de yumuşak huylu olmalı. Evin düzeni için süs ne kadar gerekli ise erin cevheri için de sabır o kadar önemlidir (SNB, 186). Kişi sabır ile arkadaş olmalıdır, hiç kimseye sırrını açmamalıdır (SNB, 1232). Sabır her derdin ilacıdır, insan sabır ile dileğine kavuşur (SNB, 1383, 1428).

“Kişi sabr ile bulur zafer

İveceklilik idende kalmaya fer” (SNB, 1579).

Kişi, sabırla zafere erişir, acele eden kişinin gücü tükenir. Yiğit, aşk ile sabırsız olduğu için onu engellemek mümkün değildir (SNB, 734). Süheyl acele edip kararsızlık gösterirse, setin

önünde birikip kabaran su gibi olur (SNB, 1464); kabaran su seti yaktığı gibi, sabırsızlık da Süheyl'i hedefinden alıkoyar.

“Gücün çün yiter yıkma yapgıl gönül

Sözün çün geçer ivme söyle añıl” (SNB, 274).

Gücün yeterse gönül yıkma, gönül yap! Sözün geçerse acele etmeden konuş ve her zaman hatırlan! Kişi aceleciliği alışkanlık edinmemeli, kendisine sorulmadıkça konuşmamalıdır. Acele eden, cehennem kapısını kendisine aralar (SNB, 316, 463, 1579).

“Her işde sen ivme öğüdümü tut

Kim atlas olur zaman ile tut” (SNB, 317).

“Bu kamusu ivmemek içindedür

Nite kim sadef karnı içinde dür” (SNB, 329).

Her işte acele etmemelidir insan; çünkü atlas denilen kumaş, zamanla dut ağacından meydana gelir. Sedefin içinde bulunan cisim sabırla inciye dönüşür. Acele etmek iyi olmaz; sabırla hareket eden ayı bile, zamanla oyun oynamayı öğrenir (SNB, 3272). Çok acele edip kaygılanmaya ne hacet var, her bir iş olacağı zamana bağlıdır (SNB, 3273). Akıllı bir kimse “en son olacak şeyi önceden gözetir; iyiliğe acele eder ve kötü işi düzeltir” (SNB, 5245).

Tanrı'ya sığınma. SNB'de Tanrı'ya sığınma değeri 7 defa geçmektedir. Şair eserinde Allah'ı mutlak rızık verici, mabud, sığınma mercii olarak görür (SNB, 217, 219). İnsanoğlu sadece Allah'a yönelmeli ve ondan yardım beklemeli, helal lokma aramalı, doğru yoldan ayrılmamalıdır (SNB, 214, 270).

Çalışkanlık. Tablo 1'e göre SNB'de çalışkanlık değeri ise 3 defa kullanılmıştır:

“İşünde be-cid ol düriş er bigi

Ki işler olur kişi iş er bigi” (SNB, 3724).

İnsanın çalışıp çabalaması yiğitliğin belirtisidir, kişiye yakışan sürekli çalışarak işini tamamlamasıdır.

Saygı. Türkçe Sözlük’te erdem, “ahlakın övdüğü, iyi olma, alçakgönüllülük, yiğitlik, doğruluk vb. niteliklerin genel adı, fazilet” (Akalin, vd. 2005:642), gibi anlamlara gelmektedir. Saygı SNB’de en çok işlenen değerlerden biridir. Şair, saygılı, hoş sohbet insan olmanın güzelliğini karakterlerin şahsında ifade eder (SNB, 105, 859), kötü huylu, acı sözlü kimseleri yerer. Tatlı dilli ve nazik insanlar ile merhametsiz ve çirkin sözlü insanları mukayese eder, bu tür kişilerle ilgili söylenen atasözleri şiir formatında aktarır:

SNB’de saygı değeri 56 yerde geçmektedir. Şaire göre, karşılaştığı olumsuzlukları ve yaşadığı problemleri tatlı dili ile savuşturan kişi hayatında sıkıntı yaşamaz (SNB, 236). Tatlı dilli, hoş sohbet kimseler doğru bir din üzerindedir (SNB, 240).

“Şu kimse ki işidicek tatlu dil

Mutî’ olur ol kişiye zinde fil” (SNB, 238).

“Oñılur süñü vü zahmı çok

Oñulmaga dil zahmına çâre yok” (SNB, 239).

Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır, güçlü fili bile insana itaat ettirir. Mızrak ve kılıcın insanda açtığı yaralar iyileşir; ama dilin insanın benliğinde açtığı yarayı iyileştirmenin çaresi yoktur. Yılan, zehrini kendine bulaştırmadığı gibi, akıllı kimse de diline hâkim olmalıdır, zehirli sözler söyleyerek kendine zarar vermemelidir (SNB, 234). Kötü söz, dostları birbirine

yabancılaştırır; yaptıkları iyilikleri ortadan kaldırır (SNB, 237). Bu yüzden kişi kötü söz söylemekten uzak durmalı, bir şey istemeye gelene malından vermelidir veya ona saygılı davranmalı ve tatlı söz söylemelidir (SNB, 5396).

SNB’de saygı kavramı bazen hükümdarlara gösterilen hürmet dolaysı ile kullanılmaktadır. Saygı, hükümdarların karşısında el pençe divan durma, önlerinde eğilme, onlara dua etme şeklinde işlenir.

Öğüt. Ulu sözü dinleme ve nasihatlere kulak verme, SNB’de 56 yerde geçmektedir. Ulu sözü dinleyen kişi mantıklı bir biçimde hareket eder, şeytan gibi çöllere düşmez, yani yanlış yapmaz (SNB, 4017, 3009). Babanın öğütleri kabul edilerek dinlenmeli ve gereği yapılmalıdır (SNB, 5407, 5452, 5553). İyi öğüdü dinlememek kötü bir şeydir. Kişi şeref ve haysiyeti ile sabretmeli ve öğüt dinlemelidir (SNB, 1411).

“Sen ussıñı tağıtma aklunı dir

Key işit ki kuluñ tapuña ne dir” (SNB, 1528).

Kişinin aklını dağıtmadan öğüdü dinlemesi gerekir. Kişi öğüt dinlerse gününü hoş geçirir ve sıkıntıdan kurtulur (SNB, 4250). Tarihte pek çok kimse öğüt dinlemeyip, yanlış işler yaptıkları için, hatalarının bedelini canları ile ödemiştir. Calûs, Süheyl’e: “Öğüdümü dinle, sözüme kulak ver! İstekli bir şekilde çabala ve canımı besle!” (SNB, 4255), diyerek uyarıda bulunur.

Ulularla, bilge kişilerle, dostlarla sohbet etmek, en büyük zenginliktir (SNB, 290). İnsanlardan zarar görmek istemeyen kişi, sadece akıllılarla sohbet etmeli, kötü komşulardan beri durmalıdır (SNB, 5380).

Hoşgörü.

“Hoşgörü bir kişinin farklı düşünce, inanç ve yaşam tarzına saygı göstermesi, farklı değer yargılarına sahip olan insanları kabullenmesi şeklinde tanımlanabilir (Metin, Recep Kaymakcan, 2007:389). Bu araştırmada *alçakgönüllülük* değeri hoşgörü başlığı altında ele alınmıştır.

Alçakgönüllülük. Türkçe Sözlük’te alçakgönüllü, “kendi değerini olduğundan aşağı gösteren, başkalarını küçük görmeyen, büyüklenmeyen, mütevazı” (Akalin, vd. 2005:68), gibi anlamlara gelmektedir.

Alçakgönüllülük değeri SNB’de 7 defa kullanılmıştır. Eserde Calûs, Nevbahâr ve Haverân şahının, Süheyl’e karşı son derece mütevazı olup saygılı davrandıklarından bahsedilir (SNB, 5161, 4215, 5008).

Süheyl ü Nevbahâr’da alçakgönüllülük değeri övülmüş, bunun zıddı olan kibirlenme, büyüklenme gibi özellikler ise yerilmiştir:

“Yalancılık u buhl u kulmâşlık

Temerrüdlük ü ucb u yavaşlık” (SNB, 5665).

Kitabın bitiş ve özür dileme bölümünde şair, yalancılık, cimrilik, hilekârlık, tembellik gibi kötü özelliklerin yanı sıra, dik başlılık, kendini beğenmişlik gibi davranışların da hoş olmadığını, kendisinin bu davranışlardan uzak durduğunu ifade etmektedir. Şaire göre, insanın kendini beğenip kibirlenmesi anlamsızdır (SNB, 174). Özellikle aşk yolunda terakki etmek ve marifete ulaşmak isteyen kimsenin kibir ve gururu bırakması gerekmektedir (SNB, 1989).

Özgüven.

Özgüven, insanın kendine güvenme duygusu (Akalin, vd. 2005:1557), olumlu benlik algısı, kişinin kendisiyle ve çevresiyle barışık olması, olumlu ve olumsuz yönlerini görmesi (Gecikli,

2012: 23), gibi anlamlara gelir. SNB’de birçok beyitte özgüven değeri ele alınmıştır: Bu doğrultuda, Tablo 1’e göre, özgüven değerinin eserde 15 yerde kullanıldığı belirlenmiş ve bu değerle ilgili *cesaret, ağırbaşlı olma ve liderlik* alt başlıkları oluşturulmuştur:

Cesaret. Cesaret, “güç veya tehlikeli bir işe girişirken kişinin kendinde bulduğu güven, yiğitlik, yürek ve göz pekliği” (Akalin, vd. 2005: 361), anlamındadır.

Tablo 1’e göre SNB’de cesaret değeri 6 defa geçmektedir. Şaire göre, mertlik, cesaret gibi özellikler, yiğitlerde bulunur. Nitekim Süheyl, cesareti, mertliği, yiğitliği ile ünlenmiş; bu özellikleri ile Nevbahâr’ın aşkını kazanmıştır (SNB, 2429-2430). Yiğit için en mutlu gün ölüm günüdür, ölümden kaçmaya gerek yoktur (SNB, 2563). Gerektiği zaman yiğit cesaretini kaybetmeden, ölüme bile gülerek gidebilmelidir. Bununla birlikte kişi cesaretini iyi şeyler için kullanmalı, zulüm ve haksızlığa karşı çıkmalıdır.

Akıllı kimse, celladın öfkesinden ve sakın kişinin kininden sakınmalıdır. Yani akıllı kişi cesaretini dizginleyebilmelidir, devlete karşı gelerek, celladın hedefi olmamalıdır. Ayrıca, halka zulüm ederek, onların kin ve nefretini de kazanmamalıdır (SNB, 2124). Hükümdar halka karşı değil, zalime karşı cesur olmalıdır (SNB, 3645).

Liderlik. Liderlik “Bir grup insanı belirli amaçlar etrafında toplayabilme ve bu amaçları gerçekleştirmek için onları harekete geçirme bilgi ve yeteneklerinin toplamı”, şeklinde tanımlanmaktadır (Gecikli, 2012:23). SNB’de liderlik değeri 7 defa geçmektedir:

“Ara yirde var idi bir sübaşı

İñen alp u yavlak bahâdur kişi”

“Ki kılıcına ursa döymez idi

Çalışda biñi bire saymaz idi” (2551-2552).

Büyük bir lider, aynı zamanda iyi bir asker, disiplinli bir komutan, kahraman ve yiğit bir kişidir. Lidere tabi olanlar onun sözünden çıkmamalıdır. Gerek Süheyl ve gerekse onun oğlu Hümam bir liderde bulunması gereken bütün özelliklere sahiptir. Onlar, halkın, savaşçıların ve komutanların üzerinde büyük bir nüfuza sahiptir. Süheyl’in askerleri ve halkı, onun sözünden çıkmamış ve ona tabi olmuştur (SNB, 2740). Hümam da babası gibi yiğit bir komutan, saygın bir liderdir, askerler arasında işinin üstesinden gelen kişi odur (SNB, 5215).

Ağırbaşlı olma. SNB’de 2 defa kullanılan ağırbaşlı olma değeri şu şekilde anlatılır:

“Giderür olur kengel anda ki var

Kiçiden hayâ vü uludan vakâr” (SNB, 5473).

Şaka, küçükten edebi, büyükten ise vakarı giderir. Bu yüzden kişi her zaman ağırbaşlı olmalıdır, ağırbaşlı kişi her zaman huzurlu olur (SNB, 1412).

Özgür Düşünebilme.

“İnsanın serbestçe, düşünce ve bilgilere ulaşabilmesi, edindiği düşünce ve kanaatlerden dolayı kınanmaması, bunları tek başına veya başkalarıyla ve çeşitli yollarla serbestçe açıklayabilmesi, başkalarına aktarabilmesi ve yayabilmesi” (Kaboğlu, 1993: 45), düşünce özgürlüğüdür. Bu çalışmada “Özgür Düşünebilme” başlığı altında *akıllı ve bilgili olma* değeri işlenmiştir.

Akıllı ve bilgili olma. Akıllı ve bilgili olma değeri SNB’de 44 defa kullanılmıştır. Akıllı kavramı yerine uslu, uslu, akil, hired-mend gibi kavramlar da kullanılmıştır. Bu eserdeki iyi

kahramanların ortak özellikleri akıllı ve bilgili olmalarıdır: Gerek Süheyl'in babası Bahr, gerek onun hocası Nakkaş, gerekse Süheyl, akıllı ve bilgili olmaları ile ön plana çıkmışlardır.

“Atası komış Bahr anuñ adını

İderdi biliş hulk ile yadını” (SNB, 384).

“Hüner cümlesi aña ma'lûm idi

Elinde her iş sanasın mûm idi” (SNB, 411).

Bahr, güzel ahlakı, iyi huyu ve bilge kişiliği ile temayüz etmiştir. Süheyl de akıllı ve bilge bir kişidir. O, bütün sanatları bilir, o öyle bir ilim ve irfan sahibidir ki, kimse onunla tartışmaya cesaret edemez (SNB, 409). Süheyl, sanatkâr, cömert, akıllı ve güçlü bir şehzadedir; hükümdar, tahtını gönül rahatlığı ile oğluna bırakabilir (SNB, 419) Aynı şekilde Süheyl'in akıl hocası Nakkaş da ilmi, sadakati ve marifeti ile her türlü zorluk karşısında şehzadeye yardım etmekten geri durmamıştır (SNB, 1377, 2995).

Sevgi

Sevginin insan yaşamındaki öneminden dolayı SNB'de sevgi değeri toplam 160 yerde ele alınmıştır: Bu doğrultuda, Tablo 1'e göre, sevgi değeri *sevgi ve merhamet* alt başlığında sınıflandırılmıştır.

Sevgi. Sevgi değeri SNB'de 133 yerde geçmektedir.

“Ki tevfik u yâri bağışlayan ol

Âşıklara yâri bağışlayan ol” (SNB, 377).

“Delürdür hem eri vü avradı ışk

“Aceb fikr ü sevdâ durur adı ışk” (SNB, 1139).

Çaresizlere yardım eden, âşıklara sevgilisini bağışlayan Allah'tır. Süheyl'in babası Bahr'ın gönlü sevgi ile doludur (SNB, 687).

Nevbahâr'ın hayali, Süheyl'i büyülemiş, onun gönlü Nevbahâr'ın sevgisi ile dolmuştur (SNB, 889, 913).

Gönül, sevgilinin hayalini arzu edip ona ulaşmak ister, âşığın en büyük arzusu, en büyük duası sevgiliye kavuşma ümididir (SNB, 1514). Bir an sevgiliye kavuşma arzusu, âşığın bütün zamanını sevinçlere boğar (SNB, 1550).

Merhamet. “Bir kimsenin veya bir başka canlının karşılaştığı kötü durumdan dolayı duyulan üzüntü, acıma” (Akalın, vd. 2005:1373) merhamettir. Bu değer SNB'de 27 defa ele alınmıştır.

SNB'de âşık, yârine kavuşabilmek için Allah'ın ve sevgilinin merhametine sığınır. Âşık, Allah'ın, sevgiliyi kendisine nasip etmesini diler (SNB, 1370).

“Fürkat odı yakdı beni vü kalmadı sabrum

Esirge beni rahm kıl iy hûr-i cinânım” (SNB, 1551).

Barış

Barış, her türlü adaletsizliğin önlendiği, temel insan haklarının ihlal edilmediği bir toplumdaki siyasî adaleti, huzur ve güven ortamını ifade eder. Barış toplumsal huzurun, birlik ve beraberliğin teminatıdır. Savaş kargaşa, huzursuzluk ve yıkım getirir. Barış ise insanlığa yaşanabilir bir dünya sunar (Güven, 2014. 541).

SNB’de barış değeri 14 yerde geçmektedir. Eserde Çin Fağfuru’nun ve Haverân Şahı’nın adaletli yönetimleri, toplumda nasıl bir barış ortamını tesis ettiği, çeşitli benzetmelerle tasvir edilmektedir:

“Barışmışlar idi şunun bigi kim

Sunar idi aslan sığıra dikim” (SNB, 3630).

“Şâhin görse virmezdi ördek boyun

Karar idi kuzıyla kurd oyun” (SNB, 3632).

Çin Fağfuru, ülkesini adaletle yönetmektedir, orada kurt ve koyun barış içinde yaşamaktadır, ördek şahine boyun eğmemekte, kuzu ise kurt ile şakalaşmaktadır. Aynı şekilde Hâverân Şahı Hindistan’ı adaletle yönettiği için, oraya barış ve huzur hâkim olmuştur, bu ülkede fil ile gergedan barış içinde yaşamaktadır, köpekler kediye selam vermekte, hatta birlikte yemek yemektedir (SNB, 4535, 4535). Ülkede barış olmadığı zaman, barışı sağlamak için hükümdarın zırh giyip ve başına miğfer geçirmesi, savaşması bir zarurettir. Eğer problemleri barışla çözmek mümkünse savaşmak doğru değildir (SNB, 5459).

Sonuç ve Tartışma

Bu araştırmada Türk edebiyatının önemli eserlerinden olan Süheyl ü Nevbahâr’da yer alan değerler tespit edilmiştir. Bu doğrultuda SNB’de “**Dürüstlük**” (f=95) değeri belirlenmiş ve bu değer, doğruluk (f=54), adalet (f=16), yalan söylememe (f=25) başlıkları altında sınıflandırılmıştır. Araştırmada, ayrıca, “**Yardımlaşma, Dayanışma ve Sorumluluk**” (f=424) değerleri iyilik (f=114), vefakârlık (f=11), konukseverlik (f=22), komşuluk (f=9), cömertlik (f=27), sabırlı olma (f=31), dostluk (f=73), Tanrı’ya sığınma (f=7), saygı (f=56), çalışkanlık (f=3), nezaket (f=15), öğüt (f=56) başlıklarında; “**Hoşgörü**” değeri alçakgönüllülük başlığında

(f=7); **“Özgüven”** (f=15) değeri cesaret (f=6), liderlik (f=7), ağırbaşlı olma başlığında (f=2); **“Özgür Düşünebilme”** değeri akıllı ve bilgili olma başlığında (f=44); **“Sevgi”** değeri sevgi (f=133) ve merhamet (f=27) başlıklarında sınıflandırılmıştır. Çalışmada **“Barış”** (f=14) değerinin de olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Alanyazının taranması sonucunda yukarıdaki verilerin değerler eğitimi konusunda yapılan çalışma sonuçlarıyla uyumlu olduğu görülmüştür. Bu doğrultuda Cihan’ın (2014: 433) yaptığı araştırmada tespit edilen adalet ve özgürlük değerlerinin, kullanım sıklığı bakımından bu çalışmadaki ilgili değerlerle paralellik arz ettiği görülmektedir. Güven’in (2014: 515) çalışmasında yer alan “hoşgörü, yardımlaşma ve dayanışma, dürüstlük, sorumluluk” gibi değerlerin kullanım sıklığının da bu çalışmadaki ilgili değerlerin kullanım sıklığı arasında benzerlik bulunmaktadır. Yine Özbay ve Tayşi’nin (2011: 29) araştırmasındaki “misafirperverlik” (f=7), bilimsellik (f=8), “yardımseverlik” (f=7) “adil olma” (f=7) “saygı” (f=38). “sevgi” (f=29), sorumluluk (f=17) ve dayanışma (f=16) değerlerinin kullanılma sıklığı da, bu çalışmadaki ilgili değerlerin kullanılma sıklığı ile paralellik göstermektedir. Mesela, bu araştırmada “çalışkanlık” değerine 3 defa rastlanırken; Özbay ve Tayşi’nin (2011: 29) araştırmasında 2 defa rastlanmıştır.

Süheyl ü Nevbahâr mesnevisinde geçen değerler, 2552 Sayılı Tebliğler Dergisinde (2003) “Öğrencilerden Beklenen Davranışlar” başlığı altında verilen değerlerle de büyük ölçüde benzerlik göstermektedir: Bu doğrultuda bu dergide bireylerin, Türk toplumunun ve Türkiye Cumhuriyeti’nin bir bireyi olduklarını unutmamaları, başkalarının onur ve haklarına saygı göstermeleri, öğretmenlerine/okul yöneticilerine/arkadaşlarına ve çevresindeki kişilere karşı saygılı ve hoşgörülü davranmaları, yalan söylememeleri, iyi ve nazik tavırlı olmaları, kaba söz ve davranışlardan kaçınmaları, millet malını, okulunu ve eşyasını kendi öz malı gibi korumaları,

yasalara, yönetmeliklere ve toplumun etik kurallarına, millî, manevî ve kültürel değerlere uymaları gibi çeşitli değerlere yer verilmiştir. Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda da öğrencilerin, millî, ahlaki, insanî, manevî ve kültürel değerleri benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; sorumluluklarını bilen ve bunları davranış hâline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirilmesi gerektiği dile getirilmiştir.

Süheyl ü Nevbahâr'a bir bütün olarak bakıldığında ölçü ve tartıda adil davranma, yalan söylememe, cömert olma, yanlış işlerden ve kötülükten uzak durma, sabırlı ve vefalı olma, çalışkan olma, disiplinli olma gibi birçok değerın ortaya konulduğu sonucuna ulaşılmıştır. Diğer bir ifadeyle eserin topluma bir **birey modeli** sunduğu söylenebilir.

Makalenin Bilimdeki Konumu (Yeri)

Türkçe Eğitimi Bölümü/ Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı

Makalenin Bilimdeki Özgünlüğü

Bu çalışmanın özgün olabilmesi için, öncelikle, kaynak taramaları yapılmıştır. Yapılan araştırma sonucunda Süheyl ü Nevbahâr'da değerler eğitimi konulu bir çalışmanın yapılmadığı anlaşılmıştır. Ardından konunun Türkçe eğitimi ile ilgili olup olmadığı irdelenmiştir. Bu amaçla İlköğretim Türkçe Dersi (1-5. Sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu incelenmiş, bu kılavuzun Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları başlığı altındaki: "Türk milletinin bütün fertlerini; ... Türk milletinin millî, ahlaki, insanî, manevî ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; ...sorumluluklarını bilen ve bunları davranış hâline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirme" (Meb. 2006) amacının bu çalışmanın dayanağı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca Türkçe Dersi Öğretim Programı'ndaki (6, 7 ve 8. Sınıflar) *Türk ve dünya kültür ve sanatına ait eserler aracılığıyla millî ve evrensel değerleri*

ISSN:1305-2020

tanıtma; hoşgörülü, insan haklarına saygılı, yurt ve dünya sorunlarına duyarlı; millî, manevî ve ahlaki değerlere önem veren ve bu değerlerle ilgili duygu ve düşüncelerini güçlendiren bireyler yetiştirme (Meb, 2009) amaçlarının da bu çalışmayı gerekli kılan etmenlerden biri olduğu düşünülmüştür.

Kaynaklar

- Akalın, Ş. H; Toparlı, R; Gözaydın, N; Zülfikar, H; Argunşah, M; Demir, N; Tezcan Aksu, B; Gültekin, B. (2005). *Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları: 549, ISBN 975-16-0070-7.
- Bahar, H. İ. (2009). *Sosyoloji*, Ankara: USAK yayınları, 3. Baskı.
- Ciğa, Ö. (2013). *Süheyl ü Nevbahâr (Metin-Aktarma, Art Zamanlı Anlam Değişmeleri, Dizin)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Dicle Üniversitesi, Eğitim Bilimler Enstitüsü, Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bilim Dalı, Diyarbakır.
- Cihan, N. (2014). Okullarda Değerler Eğitimi Ve Türkiye'deki Uygulamaya Bir Bakış. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 9/2 Winter 2014, p. 429-436, ANKARA-TURKEY. Doi Number :<http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.6402>
- Dilçin, C. (1991). *Süheyl ü Nevbahâr İnceleme – Metin – Sözlük*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Ece, S. (2003), *Bekayi, Mensur Süheyl ü Nevbahâr (İnceleme-Metin-Sözlük)*, İstanbul: Aktif Yayınevi.
- Elbir, B; Bağcı, C. (2013). Değerler Eğitimi Üzerine Yapılmış Lisansüstü Düzeyindeki Çalışmaların Değerlendirilmesi/ Evaluation Of Post-Graduate Theses On Values Education, *Turkish Studies - - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 8/1 Winter 2013, p.1321-1333, ANKARA-TURKEY,

www.turkishstudies.net, Doi Number :<http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.4250>
p.1321-1333.

Gecikli, F. (2012). Liderlik Ve Duygusal Zekâ: Mustafa Kemal Atatürk Örneği/Leadership And

Emotional Quotient; *Mustafa Kemal Atatürk. Atatürk İletişim Dergisi*, ISSN: 2146-1538,

2(3). <http://ataturk-universitesi.dergipark.gov.tr/atauniiletisim/issue/2763/36939>, adresinden

alınmıştır.

Güven, A. Z. (2014). Gülistan ve Bostan Adlı Eserlerin Değerler Eğitimi Bakımından

İncelenmesi/Examination Of The Works ‘Gulistan And Bostan’ in Terms Of Values

Education, *Turkish Studies -International Periodical for the Languages, Literature and*

History of Turkish or Turkic-, ISSN: 1308-2140, (İsmail Yıldırım Armağanı) Volume 9/6

Spring 2014, Doi Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.6847>, p. 505-517.

Hooper, C. (2003). Values Education Definition, Wilson B, Zibar, V. etc. (Ed.). Values

Education Study. *Final Report The Values Education Study Executive Summary, Final*

Raport, ISBN:1863665803, Australia: Curriculum Corporation.

http://www.curriculum.edu.au/verve/_resources/VES_Exec_Summary14Nov5pm.pdf,

adresinden alınmıştır.

Kaboğlu, Ö. İ. (1993). Düşünce özgürlüğü (Avrupa ölçütleri ve Türkiye). İnsan Hakları Yıllığı

45-53. İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi'nin İnsan Hakları Günü (10 Aralık

1993) dolayısı ile düzenlediği “Düşünce Özgürlüğü ve 1982 Anayasası” konulu

Konferans'ta yapılan konuşma metni.

http://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa_yargisi/anyarg16/kaboglu.pdf, adresinden

alınmıştır.

Kardaş, M. N. & İl, İ. (2015). Orhun Abidelerinin Türkçe Öğretiminde Değer Aktarımı Açısından Önemi: I Tonyukuk Abidesi, *International Journal of Languages' Education and Teaching, (IJLET)*, ISSN: 2198 – 4999, Mannheim – GERMANY, Volume 3/1 April 2015 p. 273-287 http://www.ijlet.com/Makaleler/1035087026_14.%20273-287%20Mehmet%20Nuri%20Karda%C5%9F.pdf, adresinden alınmıştır.

Kardaş, M. N. (2015a). Orhun Abidelerinin Türkçe Öğretiminde Değer Aktarımı Açısından Önemi II: Kül Tigin Abidesi. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi, Hüseyin Hüsnü Tekişik Özel Sayısı*, ISSN:1309-081X, Cilt 1, s.133-149.
[http://sbe.giresun.edu.tr/fileadmin/user_upload/diger/Egitim OEzel Sayisi/9-Mehmet Nuri Kardas-Orhun Abideleri.pdf](http://sbe.giresun.edu.tr/fileadmin/user_upload/diger/Egitim_OEzel_Sayisi/9-Mehmet_Nuri_Kardas-Orhun_Abideleri.pdf), adresinden alınmıştır.

Kardaş, M. N. (2015b). Orhun Abidelerinin Türkçe Öğretiminde Değer Aktarımı Bakımından Önemi III: Bilge Kağan Abidesi, *Türk & İslam Dünyası Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 2, Sayı: 2, s.55-70.
http://tidsad.com/Makaleler/1037813414_32%20Mehmet%20Nuri%20KARDA%C5%9E.pdf, adresinden alınmıştır.

Kaymakcan, Recep (2007). *Ahlaki Bir Değer Olarak Hoşgörü ve Eğitimi*, Kaymakcan, R & M. Uyanık (editörler) Teorik ve Pratik Yönleriyle Ahlak, Dem Yayınları, İstanbul, 2007, ss. 389-408

Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı (2006). *İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı Ve Kılavuzu, (1- 5. SINIFLAR)*, Devlet Kitapları Müdürlüğü Basım Evi, ANKARA.

Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı (2009). *İlköğretim Türkçe Dersi*

(6, 7, 8. SINIFLAR), Devlet Kitapları Müdürlüğü Basım Evi, ANKARA.

Özbay, M. ve Tayşi, E. K. (2011). Dede Korkut Hikâyeleri'nin Türkçe Öğretimi ve Değer Aktarımı Açısından Önemi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi* / 2011 Cilt: 1, Sayı: 1, 21-31. <file:///C:/Users/Yasin/Downloads/4-17-1-PB.pdf>, adresinden alınmıştır.

Özen, Y; Güteryüz, K; Özen, H. B. (2012). İlköğretim 1–3 Sınıf Hayat Bilgisi, 4–5 Sınıf Sosyal Bilgiler Dersindeki Değerler ve Değerler Eğitiminin İncelenmesi, *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, Journal of Research in Education and Teaching* ISSN: 2146-9199, Kasım 2012, Cilt 1, Sayı 4, Makale 30,

<http://www.jret.org/FileUpload/ks281142/File/30a1.ozen.pdf>, adresinden alınmıştır.

Rokeach, M. (1973). *The nature of human values*. New York: The Free Press.

Sallabaş, M.E. (2012). Ömer Seyfettin Hikâyelerinin Türkçe Öğretiminde Değer Aktarımı Bakımından İncelenmesi, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, ISSN: 1304-429X, s.59-68. <http://sbed.mku.edu.tr/article/view/1038000417>, adresinden alınmıştır.

Sayın, E. (2012). Tasavvuf Kültüründeki 'Sabır' Kavramının Psikolojik Etkileri. Batman Üniversitesi, *Yaşam Bilimleri Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1. Batman Üniversitesi, Uluslararası Katılımlı Bilim ve Kültür Sempozyumu, 18-20 Nisan 2012, Batman, Türkiye.

<http://www.yasambilimleridergisi.com/makale/editor/21122012230314.pdf>, adresinden alınmıştır.

Schwartz, S. (1996). Value Priorities and Behavior: Applying a Theory of Integrated Value Systems. U C. Seligman, JM Olson & MP Zanna (Eds.) *The Ontario Symposium: The Psychology of Values* (Vol. 8).

<http://www.palermo.edu/cienciassociales/psicologia/publicaciones/pdf/Psico2/2Psico%2007.pdf>, adresinden alınmıştır.

Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theory and empirical tests in 20 countries, M. Zanna (Ed.), *Advances in experimental social psychology* (25, 1-65), New York: Academic Press. doi:10.1016/S0065-2601(08)60281-6

Tebliğler Dergisi (2003). Milli Eğitim Bakanlığı 2552 Sayılı Tebliğler Dergisi İlköğretim Kurumları Yönetmeliği, Eylül 2003. <http://tebligler.meb.gov.tr/index.php/tuem-sayilar/finish/67-2003/173-2552-eyluel-2003> adresinden alınmıştır.

Tekşan, K. (2012). Türkçe Dersi Değerler Eğitiminde Kutadgu Bilig'in Kullanımı. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, (KEFAD)*, Cilt 13, Sayı 3, Aralık 2012, s.1-17. http://kefad.ahievran.edu.tr/archieve/pdfler/Cilt13Sayi3/JKEF_13_3_2012_1-17.pdf, adresinden alınmıştır.

Yazıcı, K. (2006). Değerler Eğitimi'ne Genel Bir Bakış. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, ISSN 1300-7874, TÜBAR-XIX-/ SAYI-19-2006, Bahar 499. <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/tubar/article/view/5000072921>, adresinden alınmıştır.

Yazıcı, M. (2013). Toplumsal Değişim ve Sosyal Değerler/ *Social Change and Contemporary Values, Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 8/8 Summer 2013, p. 1489-1501, ANKARA-TURKEY, www.turkishstudies.net,

Doi Number :<http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.4782>, p. 1498-1501.

Yiğittir, S. (2012). İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin değer yönelimlerinin Rokeach ve Schwartz değer sınıflandırmasına göre değerlendirilmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19, 1-15.

http://www.zgefdergi.com/Makaleler/1174609502_19_01_ID_203.pdf, adresinden alınmıştır.

http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/34/39/749197/dosyalar/2015_02/09093609_degerler_egitimi.pdf.